

Eduardo Jordà

A Barry Fitzgerald li va tocar ser el típic irlandès gató, xerraire i graciós, de vagades remugador però amb un cor d'or, altres vegades amb un cor no tan bo. No hi havia cap pel·lícula de Hollywood en què no tragués a relluir un endimoniat accent irlandès, per representar un individu xerrador, imprevisor, bulliciós i desmanegat que nomia O'Haggarty o Paddy Farrell o *Abuelito* Flynn. Com Sara Allgood —que feia els papers femenins d'irlandesa típica—, Fitzgerald s'havia format en els teatres més prestigiosos d'Irlanda, l'Abbey Theatre de Dublín, i era un actor de recursos considerables, però tenia un físic que es prestava al prototipus de l'irlandès desmanyotat i desmanegat, com s'havia vist en els teatres de varietats de Nova York i Londres durant anys i panys; és a dir, el personatge que es banyava un pic a l'any (el dia de Sant Patrici) i que exclamava "Miracle!" quan el policia de duanes li advertia que no podia entrar al país amb una botella de whisky: "Sí, miracle! En aquesta botella jo duia aigua beneïda. La Verge de Lourdes l'ha convertida en whisky."

Barry Fitzgerald era petit, nerviós, amb uns ulls entremaliats en els quals ballava una mirada desafiant, gairebé provocadora. Quan reia, el seu somriure pareixia tan maliciós i desvergonyit que podia arribar a ser impúdic. Es tenia la sensació que acabava de sortir de davall d'una pedra o d'un turó de farratge, amb intencions no del tot honestes ni pacífiques. Els pagesos irlandesos creien en l'existència d'uns éssers sobrenaturals que no eren ni suficientment bons per salvar-se, ni suficientment dolents per ser condemnats, així que duïen una existència immortal en el

camp, sota terra. I Fitzgerald tenia l'aire d'un elf ruat com una patata podrida, o el follet inquiet que vivia davall d'un bolet i que s'entretenia fent malifetes en el món dels humans. Al final de la seva vida, no sense tristor, Fitzgerald va comentar: "Sempre he dit que m'és igual la nacionalitat del personatge que em donen per interpretar, perquè sempre acaba sent la d'un irlandès."

Com passa sempre amb els prototips del caràcter nacional, rere la

façana sempre hi ha un engany. Barry Fitzgerald ni tan sols nomia Fitzgerald, un nom tan irlandès com Oliver és català i Pérez és castellà. Nomia William Joseph Shields, que no sona gens irlandès i sí, en canvi, britànic. És cert que va néixer a Dublín el 1888, però no era tan irlandès de soca-rel com donaven a entendre els seus papers. Fitzgerald era germà de l'actor Arthur Shields, i durant molts d'anys va ser un fosc funcionari de Departament d'Assegurances per als Desocupats. Devia dur a dins el cuc del teatre, com el seu germà, perquè va debutar a l'Abbey Theatre el 1915, i des

d'aleshores va alternar les seves actuacions amb la feina d'oficinista, en què és probable que es dedicàs a empenyer formularis amb el nas. No va poder tenir cap més bona escola que l'Abbey Theatre, el teatre fundat pel poeta W.B. Yeats i Lady Gregory el 1904, que ocupava un lleig edifici, amb aspecte de presó, en el centre de Dublín. La història d'aquest teatre va ser tan agitada com la història d'Irlanda en aquells anys. El públic no era tan dòcil com l'actual, i expressava el seu disgust de forma vehement. Yeats va haver de posar-hi ordre sovint i sortir a escena quan el públic armava aldarulls i amenaçava amb agredir l'autor de l'obra o els actors. A la quarta representació de *L'Ossa Major i les Estrelles*, estrenada el febrer de 1926, el públic va envair l'escenari perquè creia que a l'obra s'havia ultratjat la bandera nacional. És possible que un dels actors fos Fitzgerald i que hagués de protegir-se dels cops de paraigües i dels insults. Després d'allò, l'Abbey va seguir funcionant fins que va cremar en un incendi, a començament dels anys cinquanta. Les darreres paraules que es varen sentir a l'escenari del vell edifici varen ser:

"Manteniu enceses les flames de la llar." Es veu que les parets senten.

Però tornem al començament. El funcionari Shields va deixar la seva feina l'any 1929 i es va dedicar professionalment al teatre amb el pseudònim de Barry Fitzgerald. Sean O'Casey —que havia estat femeter i ajudant de picapedrer— va escriure *The Silver Tassie* (*La copa de plata*) per a ell. Yeats la va rebutjar a l'Abbey, però l'obra es va estrenar a Londres el 1929. Fitzgerald va interpretar un soldat irlandès de la Gran Guerra que queda invàlid a causa d'una ferida i veu com un amic seu es queda amb la seva no-

*Al final de la seva vida, no sense tristor, Fitzgerald va comentar:
 "Sempre he dit que m'és igual la nacionalitat del personatge que em donen
 per interpretar, perquè sempre acaba sent la d'un irlandès."*

via. Després d'aquella obra, Fitzgerald va seguir formant part de la companyia permanent de l'Abbey. Hi ha una foto en què es veu Yeats envoltat del personal del teatre, en una estrena dels primers anys trenta. Yeats està assegut enmig d'un grup de directors, escenògrafs i actors; està estirat amb una rigidesa majestàtica, mirant cap a la llunyania com un falcó posat en la branca d'un roure. En un extrem del grup, Barry Fitzgerald du un frac que sembla llogat, amb una gardènia marcida al trau de la solapa i les mans dins les butxaques. Un cigarret llarg com una girafa li penja dels llavis, té la barbata rígida i la cella esquerra enrabiada. La seva mira-

da és la d'un descarregador del moll que desafia un senyorot que s'ha ficat per error en el seu barri.

Fitzgerald va debutar en el cine amb Alfred Hitchcock en la versió filmica de *Juno i el paó* (1929), una altra obra de teatre d'O'Casey que ell mateix havia interpretat a l'Abbey Theatre. El 1932 va fer una gira pels Estats Units amb l'Abbey i allà degué establir els primers contactes amb el cine. Va debutar a Hollywood l'any 1936 amb *Cuando los caballeros eran valientes*, i l'any següent John Ford el va cridar per rodar *La Osa Mayor y las Estrellas* (1936), una altra adaptació d'una obra d'O'Casey. Des d'alesho-

res va formar part del cercle d'amics de Ford, amb els quals bevia i remugava i es queixava de les dones i sortia a pescar peixos espasa en el seu iot. Aquells anys va actuar sense aturall. Va tenir un petit paper a *La fiera de mi niña* (Howard Hawks, 1938) i va tornar a actuar amb Ford a *Cuatro hombres y una oración* (1938).

La dècada dels quaranta va ser la millor de la carrera de Fitzgerald. A *El lobo de mar* (Michael Curtiz, 1941) és un mariner bocamoll i estrofolari que xerra amb una pipa d'argila a la boca. Va ser una altra vegada un mariner —aquesta vegada un sobrecàrrec desagradable i groller— a *El largo viaje a casa* (John Ford, 1940). A *El secreto de Tarzán* (Richard Thorpe, 1941), Fitzgerald es va ficar en una expedició a les selves d'Àfrica perquè al públic d'aleshores —com al públic de Shakespeare i de Cervantes— li agradaven els entreactes còmics enmig de la història "seriosa", cosa que els actuals productors de Hollywood per descomptat que no saben. I a *Qué verde era mi valle* (John Ford, 1941) era l'ajudant d'un entrenador *sui generis* de boxa, tot i que aquesta vegada feia de gal·lès en lloc de fer d'irlandès. A la seva breu aparició, Fitzgerald duia una gorra de llana i un bigoti de rata; a pesar de la seva ja respectable edat, aparentava un trenta i pocs anys, no més. Una senyora li oferia una tassa de te, i Barry Fitzgerald, molt en el seu paper, li responia: "No tendria per casualitat una cervesa?". Després anava amb l'entrenador de boxa a veure el mestre que li havia pegat una pallissa al nin de la família minera (interpretat per Roddy McDowall), i entre tots dos n'hi clavaven una de bona, rodada per Ford com si fos un número còmic de *music hall*.

A mitjans dels anys quaranta, Fitzgerald va tenir papers protagonistes a diverses pel·lícules. Va ser el seu breu moment de glòria, quan ja fregava els seixanta anys. A *Siguiendo mi camino* (Leo McCarey, 1944) va guanyar un Oscar al millor secunda-

"Quan explicava als periodistes que ell no nomia Barry Fitzgerald, sinó William Joseph Shields, i que havia fet feina durant molts d'anys de xuclatintes, ningú el creia i tots pensaven que es tractava d'una broma d'aquell vellet xerrador i maliciós."

ri pel seu paper de capellà remugador però en el fons un tros de pa. Bing Crosby era el capellà que anava a substituir-lo a la parròquia, i per fer-li menys desagradable el mal moment, l'ensenyava a jugar al golf mentre cantava cançons i redimia els brivalls del barri fins al punt que els posava a cantar al cor parroquial. La trama de *Siguiendo mi camino* és tan inversemblant com les declaracions de bona voluntat que es produeixen a les grans cimeres polítiques, però la pel·lícula es veu amb gust i fins i tot es taral·legen algunes cançons, com *Toora Loora Loora*, aquella cançó irlandesa que Van Morrison cantarà, trenta anys després, a un altre musical, *El último vals* de Martin Scorsese (1977). Per cert que, mentre rodava *Siguiendo mi camino*, Fitzgerald va ser acusat d'homicidi involuntari per haver atropellat una anciana quan conduïa —segurament gat— pels carrers de Los Angeles. Qui sap si la botella d'aigua beneïda del bon capellà de la parrò-

quia s'havia convertit en un potent whisky de sègol.

Degué sortir ben parat del judici, perquè va tenir dos papers importants en dues pel·lícules de l'època. A *Diez negritos* (René Clair, 1945), adaptació de la famosa novel·la d'Agatha Christie, va ser l'agre jutge Francis Quincannon. I a la contundent *La ciudad desnuda* (Jules Dassin, 1947), Fitzgerald va ser el tinent Muldoon, que duia un capell blanc dues talles més grans que no el seu cap i tenia males puces i semblava escopir les paraules en lloc de pronunciar-les. Però més que per aquests papers protagonistes, es recorda Fitzgerald per la seva interpretació de l'homèric cotxer Michaelin Og Flynn a *El hombre tranquilo* (John Ford, 1952). Michaelin, que va cobert amb un bolet desballestat i rosega una pipa més negra que el carbó, condueix el mitjà de transport oficial del poble imagina-

ri d'Innisfree: un cotxe de cavalls que es desplaça a uns cinc quilòmetres per hora. Qui hagi vist la versió original de la pel·lícula haurà comprovat que Fitzgerald parlava amb un accent rocós que potser pugui semblar fals o exagerat; però jo he sentit parlar de la mateixa manera alguns grangers irlandesos. N'hi havia un, que va ser veïnat meu a una granja d'Sligo, que fumava amb una pipa molt parelluda a les que duia Michaelin Og, que tenia el costum de dur la banda elàstica dels seus calçotets grisos de llana per defora dels calçons. Era, sens dubte, un altre individu homèric. A Michaelin li devem frases famoses que encara se senten a Irlanda. Quan John Wayne i Maureen O'Sullivan inicien una de les seves múltiples bregues, el cotxer comenta a l'al·lota: "Què és això, un prometatge o un ring de boxa? Has de tenir la cortesia de no pegar al teu home fins que no sigui el teu marit i estigui autoritzat a tornar els cops." Ja sabem que el més bonhomí dels directors de cine no va ser mai un home políticament correcte.

En els seus darrers anys, Fitzgerald va tenir petits papers a alguns westerns i va seguir amb el seu personatge arquetípic d'irlandès fins que el reuma i les xacres li ho varen impedir. Va fer qualche pel·lícula a Itàlia i va actuar per darrera vegada el 1959, quan ja tenia setanta anys. Després va tornar a Dublín i es va trobar que ja no existia l'Abbey Theatre i que el país intemporal començava a canviar. Quan explicava als periodistes que ell no nomia Barry Fitzgerald, sinó William Joseph Shields, i que havia fet feina durant molts d'anys de xuclatintes, ningú el creia i tots pensaven que es tractava d'una broma d'aquell vellet xerrador i maliciós. Fitzgerald va morir a Dublín, el gener de 1961, i va ser plorat com el gran actor irlandès que havia fet les Amèriques i havia fet feina amb John Ford. Ningú sap on va morir ni quan el fosc oficinista que nomia William Joseph Shields. ■